

האיש המוחמא בתנ"ך: למה נח זוכה למחמאות חריגות? מבוסס על לקו"ש ה/44, 282

בחור צעיר נכנס לחנות שכונתית וביקש לעשות כמה טלפונים מהמכשיר המונח על השולחן. הבחור חייג למספר מסוים ושאל את האיש מעבר לקו האם הוא זקוק לגנן שיטפל בגינה הביתית שלו? האיש השיב שיש לו כבר גנן. הבחור עשה עוד שיחה ושאל שוב האם זקוקים לגנן? האיש השיב שיש לו גנן קבוע והוא מרוצה ממנו. הבחור התעקש ושאל אם בתנאים מסוימים יסכימו להחליף את הגנן? האיש השיב בשלילה: "אנחנו מאוד מרוצים ממנו". כך ערך הבחור עוד שיחה ועוד שיחה וניסה לפתות אנשים לבחור בו במקום הגנן שלהם, אך כולם הביעו אמון בגנן הקבוע.

נכמרו רחמיו של בעל החנות והוא עודד את הבחור. "אל תיקח ללב, אתה עוד צעיר ובמשך הזמן תמצא קליינטים טובים שידבקו בך". – "זה בסדר גמור, ענה הבחור בחיוך, זאת בדיוק התשובה שרציתי לשמוע. אני הוא הגנן של המשפחות שדיברתי איתן כרגע, אבל הקליינטים אף פעם לא אומרים מילה טובה וזאת הדרך לוודא שאני עושה את מלאכתי כראוי..."

אנשים לא אוהבים לתת מחמאות, הרבה יותר קל להעניק ביקורת מאשר לומר מילה טובה וכולנו משחררים בקלות חיצים קטלניים של רעל בעוד שמתקשים להוציא מהפה מילת שבח. אנו רוצים להקדיש את השיעור לכוחה האינסופי של מילה טובה. היא יכולה להציל נפשות. לא פחות.

אנו דנים בכך בעקבות עובדה מופלאה: התנ"ך לא מרבה במחמאות, בכל התנ"ך איננו מוצאים סופרלטיבים ביחס לגדולי האומה היהודית. לא מצאנו הגדרה כמו 'אברהם איש החסד', 'משה הצדיק', 'משה המנהיג' או 'אהרן הרחום'. התנ"ך מתאר בשפה עובדתית את גדולי האומה ככאלו שעשו את עבודתם וזהו זה. הם אינם מקבלים ברכת יישר כוח וחזק וברוך על מעשיהם הטובים.

רק חריג אחד בכל התנ"ך: נח. הוא האדם היחיד שהתורה יוצאת מגדרה כדי לתאר את דמותו הנעלית ונאמרו עליו שבחים כמותם לא זכו אפילו אברהם אבינו ומשה רבנו.

1. בראשית ו,ט: אלה תולדת נח, נח איש צדיק, תמים היה בדרכיו, את האלהים התהלך נח.
בראשית ז,א: ויאמר ה' לנח בא אתה וכל ביתך אל התיבה כי אתך ראיתי צדיק לפני בדור הזה.¹
רש"י: הואיל והזכירו סיפר בשבחו, שנאמר (משלי י,ג): זכר צדיק לברכה.

עד כמה שזה מדהים, אבל נח הוא האדם היחיד בכל התנ"ך שמכונה בתואר השגור: "צדיק". אפילו ביחס ליוסף נאמר רק **ברמז** בספר עמוס: "על מכרם בכסף צדיק ואביון בעבור נעליים" ולא נאמר במי מדובר. רק נח הוא "צדיק" ושוב "צדיק". וכל אחד אמור להעלות את שאלתו של המהר"ל מפראג:

גור אריה על רש"י: ואם תאמר הלא כמה פעמים הזכיר אברהם ויעקב ולא הזכיר שבחם?

המהר"ל מדבר על הדמויות שאחרי נח שלא הוזכרו בשבחם, אבל נוסף כמה דוגמאות מהאנשים הגדולים שקדמו לנח ונראה איך התורה מקצרת ואינה אומרת דבר על גדולתם.

בראשית ה,כז: ויהיו כל ימי מתושלח תשע וששים שנה ותשע מאות שנה וימת.

מתושלח היה האיש שחי הכי הרבה שנים בהיסטוריה. אפשר לחשוב כי הייתה זו תופעה אקראית, התורה לא אומרת דבר על גדולתו, אך רש"י בפרשת נח מספר כי מתושלח היה אדם מושלם, צדיק גמור, עד שהקב"ה עיכב את רדת המבול במשך שבעה ימים כדי שלא להפריע לימי ה"שבעה" עליו.

¹ **ממציא המחרשה:** תוספת מעניינת מובאת במפרשים: התורה מספרת שלמך, אביו של נח, קרא לו בשם "נח", כי "זה ינחמנו ממעשינו ומעצבון ידינו". רש"י מפרש כי למך צפה שהילד הזה ימציא את המחרשה. עד אז חרשו את האדמה עם הידיים וכאשר נח גדל הוא המציא את כלי המחרשה. השאלה היא, מאיפה ידע למך בעת הלידה שהילד יגדל וימציא מחרשה? מובא בפירוש הרא"ש כי האנשים עד נח נולדו עם כף יד מחוברת כמשטח אחד, משום שהם חרשו והפכו את האדמה עם ידיהם, אך נח נולד עם **אצבעות מפוסקות אחת מהשנייה** והם הבינו כי הוא ימציא מכשיר מתוחכם לחרוש את האדמה.

בראשית ז,ד: כי לימים עוד שבעה אנכי ממטיר על הארץ. רש"י: אלו שבעת ימי אבלו של מתושלח הצדיק שחס הקב"ה על כבודו ועיכב את הפורענות.

דוגמה בוטה וחזקה יותר לכך שהתורה נמנעת מלתת דברי שבח על גיבוריה.

בראשית ה,כח: ויתהלך חנוך את האלוקים – ואיננו, כי לקח אותו האלוקים.

לא נאמר "וימת", אלא "ואיננו". מוסבר במפרשים כי חנוך היה בעל נשמה עצומה שלא התאימה למידות העולם הזה. נשמתו עלתה השמימה והפכה להיות אחת ממלאכי השרת העילאיים בשם "מטטרון", שהוא ה"סופר" והכותב של מעלה. בסוף מסכת חגיגה מסופר כי למלאך מטטרון ניתנה זכות לשבת שעה אחת ביום לפני ה' כדי לכתוב את זכויותיהם של ישראל, ומכאן השתלשלה טעות: כשאלישע בן אבויה נכנס לפרד"ס כאחד מ"ארבעה שנכנסו לפרדס", ראה את מטטרון כשהוא יושב לפני ה'. אלישע נדהם מכך, ומכאן הגיע למסקנה הכפרנית כי כנראה "שתי רשויות למעלה". כנראה שיש למעלה 'שני אלוהויות', אלוקי הטוב ואלוקי הרע.

תרגום יונתן: ואיננו עם יושבי הארץ כי גווע ועלה השמימה וקרא את שמו מטטרון הסופר הגדול.

ובכל זאת כל השבחים הללו מתוארים במדרש אך לא בתורה עצמה. מה אפוא האינטרס של התורה להעצים את דמותו של נח במידה בה לא זכו האנשים הגדולים בהיסטוריה?²

[מעניין לשים לב עד כמה התורה מדקדקת לתאר **כל פרט בצדקותו**. התורה אינה מסתפקת באזכור המילה "צדיק" - שגם זה כאמור תואר נדיר שלא הוזכר עוד - אלא מאריכה לתאר כמה וכמה שבחים.

בתחילת הפרשה נאמר באריכות: "נח איש צדיק, תמים היה בדורותיו, את האלוקים התהלך נח". אולם לפני רדת המבול, כאשר ה' מצווה את נח להיכנס פנימה, נאמר רק שבח אחד: "בא אל התיבה ... כי אותך ראיתי צדיק לפני בדור הזה". החיד"א בספר פני דוד מביא רעיון יפה: המילה "צדיק" רומזת לצדקות ביצר הזנות, בניגוד לאנשי דורו, כמו יוסף שנקרא בשם "צדיק" מהטעם הזה. המילים "תמים ... את האלוקים התהלך" רומזת לתמימות האמונה בה', כמו שנאמר "תמים תהיה עם ה' אלוך", וזאת בניגוד לאנשי דור הפלגה אחרי המבול שניסו להתחכם כנגד שליטת ה' בעולם. ולכן בתחילת הפרשה מונה התורה את **כל** מעלותיו של נח – "צדיק תמים את האלוקים התהלך", אבל כשהקב"ה מדבר עם נח עצמו נאמר רק "צדיק", כי ה"תמים ... את האלוקים התהלך" עוד לא התרחש, אלא רק בימי דור הפלגה].

עוד תמיהה מעניינת ומתבקשת ביותר: משום מה, התורה מתארת את צדקותו של נח **רק בפרשתו**. למרות שנח מוזכר כבר בפרשה הקודמת (לגבי סיפור לידתו וגם כהנגדתו לדור המבול שהיו רעים וחטאים ואילו "נח מצא חן בעיני ה'"), בכל זאת, התורה שומרת את אריכות התארים - "צדיק תמים את האלוקים התהלך" – רק לפרשתו. מה הרמז כאן?

ליקוטי שיחות ה'37: התורה הייתה צריכה לספר את השבח של נח כבר בסדרה הקודמת, היכן שנח מוזכר כבר בפעם הראשונה. מדוע המילים 'נח איש צדיק' מופיעות רק בפרשה השנייה?

ב. למען האמת, השאלה הרבה יותר חזקה. האמת היא שנח **לא היה צדיק כה גדול**. לא רק שהוא לא היה צדיק גדול מאברהם או ממשה, אלא למעשה הוא היה נמוך מהם במידה משמעותית. התורה עצמה רואה צורך להדגיש זאת **בתוך ובעצם מסכת השבחים עליו בפסוק הראשון בפרשתו**.

2. בראשית ו,ט: נח איש צדיק, תמים היה בדורותיו ... את האלוקים התהלך נח.

רש"י: 'בדורותיו' – יש מרביתנו דורשים אותו לשבח, כל שכן שאילו היה בדור של צדיקים היה צדיק יותר. ויש שדורשים לגנאי – לפי דורו היה צדיק ואילו היה בדורו של אברהם, לא היה נחשב לכלום.

² בפשטות, השבחים על נח נועדו להסביר מדוע זכה להינצל מהמבול בניגוד לאנשי דורו. אמנם לשם כך מספיק לומר בקצרה כפי שנאמר לו לפני המבול: "בא אל התיבה ... כי אותך ראיתי צדיק לפני בדור הזה", ומדוע אריכות השבחים היתירה בתחילת הפרשה?

מפרשי רשי לומדים (לבוש האורה) כי לפי **שתי הדעות**, נח היה צדיק 'קטן', איש חריג רק יחסית לאנשי דורו השפל, אלא שהדעה הראשונה סוברת כי אילו היה בדור צדיקים היה לומד מהם ונעשה צדיק יותר, אבל למעשה במצב הנוכחי הוא היה צדיק די רגיל. וכל שכן לדעה השנייה, שבדורו של אברהם לא היה נחשב לכלום.

וכך ממשיך רש"י להוכיח מהמילים הבאות בפסוק: **'את האלוקים התהלך נח' – אבל באברהם נאמר: 'האלוקים אשר התהלכתי לפניו', נח היה צריך סעד לתומכו, אבל אברהם היה מתחזק בצדקו מאליו.**

כך שבתוך ובעצם מסכת השבחים על נח, התורה רואה צורך להגביל את ההתלהבות ולהדגיש שלא נטעה וניסחף בשבחים עליו. עלינו לדעת שמדובר רק בצדיק יחסי לדור השפל שחי בו, אבל לא הוא הצדיק האידיאלי אליו אמורים להרים את העיניים. האלשיך מוסיף נקודה יפה: זאת הסיבה שעם ישראל מתייחס לאברהם אבינו ולא לנח, ואילו "בני נח" הוא תואר נחות **לאומות העולם**. שכן נח הוא אינו הצדיק המושלם, הוא אינו הדמות האידיאלית אליה כולנו ראויים לשאוף.

ידוע ההסבר בכך כי נח היה צדיק לעצמו, אך לא הייתה בו אחריות ואכפתיות חברתית לאנשי דורו. נח שמע מה' שהעולם כולו עומד להיחרב, מיליארדי אנשים עומדים לטבוע במים – ומה הייתה התגובה? הוא הלך להביא פטיש לבנות תיבה להציל את עצמו ומשפחתו. אבל איפה הצעקה? היכן החרדה לשכניו וידידיו? כיצד אפשר להשוות זאת לאברהם אבינו שמוסר נפשו להתווכח עם הקב"ה על הצלת אנשי סדום והרעים והחטאים? איך נשווה זאת למשה רבנו שמסר נפשו מנגד עבור חוטאי העגל וזעק: "אם אין – מחני נא מספרך אשר כתבת?"

נח איננו עושה אפילו מאמץ מינימלי לעורר את שכניו בתשובה. הוא עוצם את העיניים כשהוא הולך ברחוב, הם נמצאים מחוץ לתחום מבחינתו ואינם ראויים ליחס. האדמו"ר מקוצק כינה את נח בתואר הלא מכובד: "צדיק בפרווה". כלומר, כאשר אדם רוצה להתחמם, הוא יכול להדליק תנור והוא יכול להתכסות במעיל פרווה. ההבדל הוא, שכשאר מציתים תנור, גם **הסביבה מתחממת** וכאשר מתכסים בפרווה, רק **הלובש עצמו מתחמם**. נח היה צדיק מהסוג השני.

ישנו וארט נוסף, חריף ומזעזע, בספר 'משך חכמה': אפשר ללמד סניגוריה על נח, שהוא בחר להתנתק משכניו כדי לא ללמוד ממעשיהם הרעים. זאת הייתה השיטה לשמור על ילדיו בעולם מושחת: להסתגר עימם בבית ולהתנתק. אולם נשים לב לדבר חמור: נח מתואר בתחילת הפרשה כ"צדיק תמים", אבל בסוף הפרשה נאמר: "ויחל נח איש האדמה ויטע כרם". בסוף ימיו הוא מתואר כסתם 'פלאח', עובד אדמה. ואילו אצל משה רבנו מוצאים את ההיפך הגמור: בתחילת דרכו הוא מתואר כ"איש מצרי" ואילו ביום האחרון לחייו נאמר הכינוי הנעלה שמובא אי פעם לגבי האדם: "איש האלוקים".

ללמדך כי **לא מפסידים מהתמסרות לזולת**. אדרבה, הדרך להתעלות היא באמצעות השפעה על אחרים. כאשר אדם עוסק בנתינה רוחנית, הוא מגלה בתוך עצמו רמות של קשר שלא היה יכול להגיע אליהם בדרך אחרת ומוחו וליבו נעשים זכים אלף פעמים ככה.

משך חכמה ט, כ: נח משנקרא 'איש צדיק' נקרא 'איש האדמה', ומשה משנקרא 'איש מצרי' נקרא 'איש האלקים'. העניין דיש שני דרכים בעבודת השי"ת: מי שמייחד עצמו לעבודתו יתברך ומתבודד, ומי שעוסק בצרכי צבור ומבטל עצמו בשביל הכלל. וצריך להיות שמי שמתבודד יעלה מעלה מעלה והשני ירד ממדרגתו, הנה בכל זאת מצאנו שנח התבודד ולא הוכיח את בני דורו ... ואחר שנקרא איש צדיק ירד ממדרגתו ונקרא איש האדמה. ואילו משה נקרא איש מצרי שהוכרח לצאת לגלות הואיל ומסר עצמו על ישראל בהריגת מצרי ובסוף נקרא 'איש אלקים' שהגיע לתכלית השלמות מה שיוכל האדם להשיג.

ולכן חשוב לתורה להגביל את השבחים על נח, כדי לומר שלמרות הכול, הוא אינו הצדיק האידיאלי. מיהודי נדרש הרבה יותר: לבנות את עצמו אבל גם לקחת אחריות על הסביבה³. וכיון שכן, מתעצמות

³ סיפור: הרב גדליה משה גולדמן היה אדמו"ר בעיירה זוויעהל באוקראינה. הוא הוגלה למחנה עבודה בסיביר לאחר שהואשם בקיום פעילות דתית. יום אחד קיבל זימון דחוף למשרד המחנה ויחד עמו זומן יהודי נוסף, מבוגר וחולה. המפקד הכריז כי הם משוחררים לחופשי ורק עליהם לחתום על כמה טפסים.

הרב ביקש לחשוב: זה היה יום השבת ואסור לחתום. הוא התלבט קשות, מצד אחד זה פיקוח נפש, אך מצד שני זה לא ממש פיקוח נפש. הוא אינו נמצא במחנה השמדה, הוא אדם בריא וחזק ומצליח לשרוד בשלום. הוא דחה את העט ואמר למפקד כי לא יוכל לחתום על המסמך. המפקד החל לצעוק שהוא יישאר כאן לנצח, אך הוא

השאלות בהן פתחנו: א. מדוע בכל זאת מכתירה אותו התורה במלים נפלאות שלא נאמרו אפילו על משה? ב. מדוע השבחים נאמרים רק בפרשתנו ולא בפרשת בראשית?

אנו רוצים להציג שתי תשובות על השאלה הזו, שתי הארות שהאיר הרבי מליובאוויטש וכל אחת מהן היא רבת משמעות יותר מהשנייה.

ג. סיפור חסידי ישן (על פי הספר שרי המאה): פעם בליל יום הכיפורים, ראה הצדיק מברדיטשוב קטרוג חמור מתעורר על ישראל. הוא הפך בדעתו למצוא לימוד זכות אשר יטה את תנועת המאזניים. הוא יצא לסיבוב בין בתי העיירה ופתאום הרגיש זכות מיוחדת מרחפת מעל אחד הבתים. הצדיק נכנס פנימה וראה אישה צעירה יושבת ובוכה, מתפללת לבדה. היא נחרדה לראות את הצדיק מול עיניה ופרצה בבכי. מעת לעת היה הצדיק נכנס לבתי התושבים להוכיח אותם על חטאיהם והיא הייתה בטוחה כי רבי לוי יצחק בא לבקר אותה על מעשיה.

היא מיררה בבכי ואמרה: "רבי, תאמין לי שאינני מוצאת מנוח לעצמי מאז אותו מעשה. כבר התחננתי וביקשתי מחילה מה' למרק את חטאי". הצדיק ביקש ברוגע להבין על מה מדברת. היא סיפרה כך: "ההורים שלי היו גרים בכפר קטן, סמוך לכאן והתפרנסו ממחלבה שהייתה שייכת לפריץ, אדון הכפר. כשהייתי נערה בת 17 הם נפטרו ואני נשארת לבד בלי כתף תומכת. בתמימותי הלכתי אל הפריץ וביקשתי להמשיך את הסדר החכירה. הפריץ החל לדבר על המחירים, ופתאום הבנתי שהוא מכוון אל דברים אחרים לגמרי. הוא ביקש ממני לבוא לכאן לעתים קרובות ואני נחרדתי. ניסיתי להסביר כי אני נערה יהודייה, אך הוא ביקש לאחוז לפחות בשיער שהשתלשל מראשי, ולפני שהספקתי להוציא הגה – כך עשה. נמלטתי בזעזוע מביתו, עזבתי את הכפר והוא ועברתי לכאן.

"מאז אותו יום, אינני מוצאת מנוח לנפשי. אני חשה אשמה בכך שאפשרתי לו לטמא את שערותי. לקחתי מספרים וגזרתי את שערותי הארוכות, והנה, היא צעקה, תלתל אחד נשאר לי מאז. בכל פעם שלבי מתמלא צער על רוע מזלי, אני מוציאה את התלתל ומצדיקה דין שמים".

ניגב הצדיק דמעה מעינו ואמר: "ריבונו של עולם, אם עם ישראל צריך זכויות, קח את התלתל של הנערה הפשוטה והתמימה הזו והנח אותו על כף המאזניים..."

התורה מעצימה את הדמות של נח, משום שנח הוא האדם החשוב ביותר עבורנו. הדמות שלו היא מקור ההשראה שאמור לטלטל אנשים רגילים כערכנו. שכן נח היה אדם רגיל, כמוני וכמוך, כמו כולם – שבחר להיות לא כמו כולם. הדבר המיוחד באישיותו של נח הוא שהוא לא היה מיוחד. הוא היה יכול ללכת אחרי העדר ולנהוג בשחיתות כמו שכניו וידידיו, אך הוא מפגין את העובדה המדהימה שלכל אדם – בכל מצב – יש בחירה חופשית והוא יכול לבחור בדבר הנכון.

כאשר קוראים על הדמויות הגדולות של אברהם ומשה, מתגנבת ללב התחושה "שזה לא אומר לי כלום". אני לא משה ולא אברהם, אני איש קטן שמתמודד עם יצרים שפלים. ולכן התורה מעצימה את נח ואומרת: הנה, תראו צדיק תמים את האלוקים התהלה! אם הוא יכול – כל אחד יכול. אם נח היה מסוגל להיות צדיק בדור המבול בו מלאה הארץ חמס, כולנו יכולים. לכל היותר – איננו רוצים.

אולי אפשר לבאר בכך דבר גדול נוסף: האדם השני בתנ"ך שרמוז עליו התואר "צדיק" הוא יוסף, וביחס אליו מוצאים דבר משונה ואפילו מכאיב: התורה מספרת שיוסף בא הביתה לעשות מלאכתו בשעה שלא היה איש בבית מלבד אשת פוטיפר, והוא ניצול בקושי. רש"י מביא את דעת האמורא במסכת סוטה, כי יוסף בא הביתה במטרה לחטוא עמה. הוא ידע בדיוק למה לבוא הביתה כשהיא שם לבדה – אלא שבשנייה האחרונה נראתה דמות דיוקנו של אביו והוא התעורר ונמלט.

כאן עולה התהייה, בשביל מה זה טוב? הרי התורה היא קודם כל ספר חינוך ומה היה אכפת לרש"י שנחשוב שיוסף לא ספר אותה? שהוא לא הביט לכיוונה? שהוא סינן את השיחות שלה בטלפון?

התעקש ודחה את העט. המפקד פנה אל היהודי המבוגר והגיש לו את הטפסים לחתום, אך אותו יהודי שנחכ בגדלות הנפש של הרב, סירב גם הוא לחתום, לתדהמתם, הרב ביקש את העט ואת הטפסים של היהודי ההוא ואמר שהוא יחתום עבורו. שכן אותו יהודי הוא מבוגר וחולה ועבורו זה פיקוח נפש לצאת מכאן שעה אחת קודם. המפקד השתתק. הוא מעולם לא ראה אחווה כזו. הוא אמר "לכו שניכם הביתה, אני יחתום עבורכם".

ההסבר הוא שאז יוסף לא היה נקרא "צדיק" – כי את מי זה מעניין? **מה יש לנו ללמוד ממנו?** אנחנו לא שולטים ביצרנו במידה כזו. ולכן רש"י מדגיש כי יוסף היה "צדיק" אמתי, הוי אומר שהוא כמעט חטא, הוא היה בסך הכול נער בן 17 בערוות הארץ שתלוי בחסדיה של הגבירה הנוכרייה – ובכל זאת בשנייה האחרונה התעוררו בו הכוחות העצומים להימלט ולעשות את הדבר הנכון.

3. ליקוטי שיחות ה'282: כל אדם חייב לומר בשבילי נברא העולם, וכך ביחס לתורה והוראותיה שהן נאמרות לכל יחיד בפני עצמו. כך ביארנו כמה פעמים על הפסוק 'אנוכי ה' אלוקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים' - שהקב"ה מדבר לכל יחיד בעם ישראל. וכאן יכול יהודי לטעון כיצד יכול אני ללמוד מנח, להינצל מהמים הזידונים של המבול והרי נח היה 'צדיק תמים'? לכן אומרת התורה: 'בדורותיו' (לגנאי), שנח היה רק צדיק תמים בדורותיו – ודרגה כזו של צדיקות מחייבת כל אחד.

עד כאן הסבר אחד, ומכאן אל רעיון אחר, מקיף וגדול, שיש לו תימוכין בתורה כולה.

ד. קראתי פעם סיפור יפה: ג'ייקוב הוא סוחר יהודי עשיר בלונדון, הוא מתגורר בשכונה היהודית, סטנפורד היל ועוסק בתחום הניר וההדפסה. פעם חתם עסקה ענקית באחד המלונות המפוארים ברחוב היוקרתי seven sisters road ויצא עם תיק עור תפוח ובתוכו 100,000 לירה שטרלינג.

הוא התקרב לרכב ולבו החסיר פעימה. שלושה גברים שחורים חסמו את דרכו. לבו החל להלום בפראות, מול עיניו חלפו כל חייו, אשתו וילדיו שממתנים לו בבית, בית המסחר אותו הקים בעשר אצבעות, ומולו עומדים שלוש האנשים בפנים חתומות. "תניח את התיק ותמשיך הלאה", אמר המנהיג ביניהם בקול קר. ידיו של ג'ייקוב רעדו, אך לא היה לו מה להפסיד. הוא נקט בפעולה חסרת סיכוי. "אתה נראה לי אדם טוב, הוא אמר לאותו מנהיג, הנך נראה בחור עם אינטליגנציה וכושר מנהיגות, אז למה אתה לוקח את הכסף ששייך לילדים שלי?" - "כי אני רוצה לקנות וודקה", ענה האיש בקול צרוד. "כמה עולה בקבוק וודקה?" - "חמש לירה". ג'ייקוב הוציא את הארנק ונתן לו עשר לירה שטרלינג. ואז קרה נס. הבחור לחש משהו באוזני השותפים שלו והם נעלמו.

חלפה יממה וג'ייקוב עוד לא התאושש מההלם, הוא הלך לבית הכנסת השכונתי להתפלל מנחה וכשהתקרב אל השער, ראה לחרדתו את הבחור מאתמול יושב וממתין לו. הוא פנה לברוח, אך זה עצר אותו. הוא הוציא מהכיס חמש לירה שטרלינג ואמר כי זה העודף על בקבוק הוודקה מאתמול. ג'ייקוב לא הבין מה קורה והלה הסביר: "אתה אמרת לי אתמול שאני נראה אדם טוב. תדע לך שאני בן 27, ומעולם אף אחד לי אמר לי שאני בנאדם טוב. תמיד אמרו לי שנולדתי מושחת ונועדתי ללסטם את הבריות. אדם כמוך הוא לא אחד שצריך לקחת את הכסף שלו"...

הרבי מליובאוויטש הרחיב פעם בנקודה נפלאה: הקב"ה מעצים את נח במילים גדולות כדי **ללדת אותו מחדש**. נח היה אמור לעבור 'מטמורפזה', הפיכה ושינוי צורה. מאדם רגיל הוא אמור להפוך להיות מציל האנושות, ה' בחר בו לבנות תיבה 120 שנה ולהיות הגרעין לדור החדש שיצמח אחרי המבול. אבל איך נח יעשה את זה? מאיפה ימצא את הכוחות להיאבק כנגד כל העולם ולבנות את התיבה?

ביקרתי פעם באחת הלשכות בעיריית ראשון לציון ועל המחיצה שהפרידה בין תאי הפקידים, הופיעה הבדיחה המעולה הבאה: ה' הודיע לנוח כי בעוד שישה חודשים יתחולל מבול נורא וכל האנשים הרעים ימותו. עליו לבנות תיבה, להכניס לתוכה כמה אנשים טובים ושתי חיות מכל זן על פני כדור הארץ. חלפו שישה חודשים, ה' ביקש לראות את התיבה, אך נח ישב בחצר ובכה. לא הייתה שום תיבה.

"אלוקים, בבקשה תסלח לי, עשיתי כמיטב יכולתי אבל נתקלתי בבעיות גדולות: התחלתי לבנות תיבה, אבל העירייה טענה שהתוכנית לא מתאימה לתב"ע השכונתית. הגשתי בקשה לשינוי תב"ע, אבל השכנים הגישו התנגדות בטענה שאני הורס את המרקם השקט של הרחוב. ניסיתי לאסוף כמות עצים לבניית התיבה, אבל חל איסור על כריתת עצים במטרה לשמור על האיזון האקולוגי. עד שהצלחתי להשיג עצים, הנגרים יצרו "איגוד עובדים" ויצאו לשביתת עבודה נגדי. כשהתחלתי לאסוף את בעלי החיים, האגודה למען צער בעלי חיים טענה שזה לא הוגן להציל רק שתי חיות מכל זן. ואילו המשרד לאיכות הסביבה מנע ממני להכניס כל כך הרבה חיות לתוך תיבה סגורה".

לפתע החלו השמים להתבהר, השמש הציצה וקשת בענן הופיעה בשמיים. נוח הסתכל כלפי מעלה בחיוך ושאל באושר: "ריבונו של עולם, התחרטת ולא תהרוס את כדור הארץ?!" - "אין צורך שאתאמץ, אמר האלוקים, הבירוקרטיה תהרוס לבד את העולם"...

הבדיחה הזו לא התממשה כידוע, ונח כן עמד באתגר, הוא עמד לבדו מול כל העולם והפך להיות האב השני של האנושות אחרי אדם הראשון - אבל כיצד עשה את זה? הרי הוא לא התברך בנשמה מהפכנית חובקת עולם כמו אברהם ומשה?

הדרך לייצר אנשים גדולים היא דרך **מילים גדולות**. התורה מאמינה בכוחן של מילים לגדל אנשים. המחמאות לא נועדו לכבד את המוחמא, אלא לשכנע אותו בקיומן, להציף את הכוחות הטובים הגנוזים בו. לפי התפיסה היהודית, מילים לא נאמרות **בעקבות** מציאות, אלא **יוצרות מציאות**. הן נבואה המגשימה את עצמה. בני אדם מגדירים את עצמם לפי הציפיות של אחרים מהם וככל שמזכירים יותר את המעלות, כך נחשף האדם ליכולות הללו ומתאמץ להביא אותן לידי מימוש.

לכן לפני שנח יוצא למסע הקמת התיבה, הקב"ה מזכיר לו "אתה צדיק תמים", אתה אדם מושלם, אתה שונה מכל האנשים סביבך ונועדת להיות מציל האנושות אחרי המבול – והמילים הללו ייתנו לו את הכוח להיאבק. לפי זה מובנת היטב השאלה השנייה שהעלינו: מדוע השבחים לנח מופיעים רק בפרשתנו ולא בפרשת בראשית? שכן תכליתם היא לעורר מודעות בנח אודות יכולתו לעמוד באתגר של בניית התיבה בערב המבול.

רשי דברים לב, מח: נאמר בנח 'בעצם היום הזה בא נח' - במראית אורו של יום, לפי שהיו בני דור אומרים אם אנו מרגישים בו אין אנו מניחין אותו ליכנס בתיבה ולא עוד אלא נוטלין כשילין וקרדומות ומבקעין את התיבה. אמר הקב"ה הריני מכניסו בחצי היום וכל מי שיש בידו כח למחות יבא וימחה.

ליקוטי שיחות ה'45: הכוח הייחודי של דיבור הוא להוציא דבר מההעלם אל הגילוי ... ולכן כאשר מדברים על אדם טוב או שבח יש לכך בוודאי השפעה טובה על האדם שמדברים עליו ובמילא זה נותן לו חיזוק וסיוע בעבודה – הדבר מביא לידי גילוי ופועל את הטוב והמעלות שלו ... ולכן מגיע סיפור השבחים של נח רק בפרשת נח ולא כבר בפרשת בראשית, כדי לסייע לנח בעבודתו [בבניית התיבה].

לפי התפיסה הזו, מבארים המפרשים במקום אחר את אחת השאלות הגדולות במקרא. השאלה שכל גדולי הראשונים מתאמצים ליישבה ולמרות כל התירוצים, נדמה שהיא בלתי ניתנת להבנה. בקילומטר האחרון לפני הכניסה לארץ, אחרי ארבעים שנה של אהבה ומסירות לישראל שלא הייתה כדוגמתה – הקב"ה מעניש את משה על חטא ההכאה במי מריבה וגוזר עליו למות במדבר ולפנות את מקומו לטובת המנהיג הבא של ישראל: יהושע בן נון.

והשאלה ידועה ומפורסמת: איפה החטא? מה ההבדל בין הכאה לסלע לדיבור בסלע? מה הפך את משה לבלתי מתאים להמשיך להנהיג את ישראל?

מובא במדרש פסיקתא רעיון כביר: משה לא נענש על עצם ההכאה בסלע. זה לא הסיפור. משה נענש על מה שהוא **אמר** לפני כן. בזעמו על ישראל יצאו מפיו שלוש מילים שמעולם לא נאמרו קודם:

פסיקתא דרב כהנא יד: ויצום אל בני ישראל (שמות ו, יג) – מה צום? אמר להם: **אל תקרו לבני מורים**. וכיון שהקניטו על מי מריבה אמר משה לישראל: **'שמעו נא המורים'**, אמר להם הקב"ה: כל עצמי הייתי מצוה אתכם אל תקרו לבני מורים ואתם קורים לבני מורים?! ... לכן ... לא תביאו.

מנהיג לא מכתים את העם שלו. בכל אחד מאתנו יש תכונות טובות ותכונות רעות והתפקיד של המנהיג הוא להרים אותנו למקומות שאיננו יכולים להגיע אליהם בכוחות עצמנו. להזכיר לנו את הבסיס הטוב שבנו שמעט נשכח בלהט התמורות של החיים.

הרעיון נושא כמובן משמעויות אינסופיות, אבל הוא נוגע במיוחד לעניין החינוך. פעם אמר רב דגול לתלמידו כמה מילים קשות שגרמו בעקיפין לאחד החורבנות הגדולים ביותר שידעה היהדות. המשנה בפרקי אבות מצטטת את דברי רבי יהושע בן פרחיה "הוי דן את כל האדם לכף זכות". עולה השאלה מדוע דווקא יהושע בן פרחיה היה זה שאמר את המשפט הכל כך פשוט הזה? מה היה בניסיון של החכם הזה שהביא אותו למסקנה אודות חשיבות הלימוד זכות?

הרבי דיבר פעם על נקודה מזעזעת (ביאורים לפרקי אבות א/52): יהושע בן פרחיה למד מניסיונו המר את החומרה הנוראה שיכולה לקרות ממילים של רב שמדבר אל תלמידו במילים קשות. הגמרא במסכת סנהדרין קז מספרת סיפור על אותו רבי יהושע בן פרחיה: 'לעולם תהא שמאל דוחה וימין מקרבת ... ולא כרבי יהושע בן פרחיה שדחאו לאותו האיש הנוצרי בשתי ידיים. כאשר הרג ינאי המלך את החכמים, ברח רבי יהושע בן פרחיה ביחד עם 'אותו האיש' שהיה תלמידו הנאמן לאלכסנדריא של מצרים. כאשר נעשה שלום, שלח שמעון בן שטח ליהושע בן פרחיה שיחזור לירושלים. הלכו בחשירה והתארחו בפונדק בדרך ובעלת הפונדק אירחה אותם יפה. אמר יהושע בן פרחיה לתלמידו: כמה יפה האכסניה הזו. אמר התלמיד: הרי עיניה מכוערות? אמר לו: רשע, בכך אתה עסוק? הוציא 400 שופרות ונידה אותו. בא התלמיד כמה פעמים והתחנן לקבל אותו ולא קיבל ... הלך והעמיד לבנה וזקף אותה לעבודה זרה'.

וכך הוקמה הדת המסוכנת של הנצרות, שנאת הכנסייה שהביאה גזרות והשמדות נוראות על ישראל. כעת מובן מדוע דווקא רבי יהושע בן פרחיה היה זה שהתחנן: "הוי דן את כל האדם לכף זכות". בסוף ימיו הבין את כוחם של מילים ואת הסכנה ההרסנית לסמן תלמיד ולייחס אותו אודות עתידו.

במילים פשוטות: כל מה שילד צריך הוא מבוגר אחד שיזכיר לו שהוא קדוש.

הנה יישום מדהים מהרבי על הרעיון כולו: ⁴**מכתב מהרבי מלובאוויטש חנוכה תשכ"א: ברצוני להוסיף נקודה אחת נוספת המופיעה בהדגשה גם בכתבי החסידות, והיא שבעת שמוכיחים ילדים, על ההורה או המורה להיזהר שלא לעורר בילד תחושה של חוסר אונים או ייאוש חלילה; במילים אחרות, אסור שהילד יקבל רושם כאילו הוא עצמו אינו ראוי וכי הכול אבוד וכו' ולפיכך הוא יכול להמשיך לעשות ככל העולה על רוחו. להיפך, יש לעודד את ההרגשה של הילד שהוא מסוגל להתגבר על הקשיים העומדים בפניו בעזרת כוח רצון ונחישות.**

נסיים ברעיון יפה (ראיתי בספר בודפוסט עמוד 338): המילה "משפחה" היא אותיות "שמחה" והאות פ'. לומר לך שהשמחה בבית תלויה רק בדבר אחד: בפה שלנו. ביכולת להתבטא באופן חיובי, להעצים את הטוב ולהזכיר לכל אחד לאן הוא מסוגל להגיע.

כתיבת והפצת שיעורי חודש תשרי תשע"ט

מוקדשים לזכות

הרה"ת לוי יצחק משה בן שמעון

להצלחה למעלה מדרך הטבע ולהבאת הגאולה בפועל ממש

בתמיכתם של שלוחי הרבי ברחבי תבל

ובחסותו האדיבה של הנגיד החסידי

ר' שניאור ורעייתו יוכבד שיחיו מינסקי

להצלחה רבה בכל ענייניהם

ולעילוי נשמת מרת

שיינא בעשא בתיה בת יוסף דב